

Történelmi pillanatkép

Rovatvezető: Fejér László címzetes egyetemi docens, a Magyar Hidrológiai Társaság Tiszteleti tagja, az MHT Vízügyi Történelmi Bizottság elnöke.

Adatok a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat működéséről (1904-1912)

Konecsny Károly (E-mail: konecsnyk@gmail.com)

DOI:10.59258/HK.11101

Kivonat

A Felső-Tisza baloldali mellékfolyója, a Kraszna dombvidéki szakaszán az I. világháborút megelőző évtizedekben az érintett községek birtokosainak összefogásával több kisebb vízitársulat alakult, főleg patakmeder-szabályozási és lecsapolási munkák végzésére. A szakirodalom szerint ilyen vízitársulat jött létre a Mária és Boldád patakok völgyében 1894-ben, Krasznabéltek (Beltiug) székhellyel. Nem található adat azonban arra, hogy ennek a társulatnak a szomszédságában a Mária patak Szakasz (Rátești) község feletti szakaszán és a Hodos patak alsó részén nagyszokondi (Socond), krasznasándorfalvai (Șandra), oláhgyűrűsi (Gerăușa) és béltekhodosi (Hodișa) érdekeltség 1904-től egy másik vízitársulat megalakulását kezdeményezte. 1906-ban a Debreceni M. Kir. Kultúrmérnöki Hivatal elkészítette a medertisztítás tervét. A benyújtott kérelem és hatósági határozat alapján 1907. október 3-án a Földművelésügyi Minisztérium tudomásul vette a 285 hold területű érdekeltség Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulattá alakulását. A Nagyszokond székhelyű társulat részére Szatmár vármegye alispánja 1910. május 11-i véghatározata előzetesen megengedte a munkálatok megkezdését. 1910. decemberében elkészült a végleges vízjogi engedélyt tartalmazó hatósági határozat, a vízimunkák részletes műszaki adataival. A társulat az I. világháború idején feltételezhetően befejezte működését.

Kulcsszavak

Kraszna folyó, Mária és Hodos patakok, földbirtokos érdekeltség, vízi munkálatok, vízhasznosítási társulat, kultúrmérnöki hivatal, vármegyei alispáni hivatal.

Data on the activities of the Mária and Hodos Stream Valley Water Use Association (1904-1912)

Abstract

In the hilly section of the Kraszna river, a left tributary of the Upper Tisza, in the decades before World War I, several smaller water companies were formed with the cooperation of the owners of the affected villages, mainly to carry out stream bed regulation and drainage works. According to the water literature, such a water company was established in the valley of the Mária and Boldád streams in 1894, with Krasznabéltek (Beltiug) as its headquarters. However, there was no information in the literature that, in the neighborhood of this company, in the section of the Mária stream above the village of Szakasz (Rátești) and in the lower part of the Hodos stream, the interests of Nagyszokond (Socond), Krasznasándorfalva (Șandra), Oláhgyűrűs (Gerăușa) and Béltekhodos (Hodișa) also initiated the establishment of another water company from 1904. In 1906, the Debrecen Hungarian Royal Office of Cultural Engineering prepared the plan for river bed cleaning. Based on the submitted application and official decision, on October 3, 1907, the Ministry of Agriculture took note of the 285 acres area, becoming Mária and Hodos Stream Valley Water Company. For the company based in Nagyszokond, the final decision of May 11, 1910, of the deputy mayor of Szatmár county, gave preliminary permission to start the works. In December 1910, the official decision containing the final water rights license was completed, with detailed technical data of the water works. The troupe presumably ended its operations during World War I.

Keywords

Kraszna river, Mária and Hodos stream, landholding interest, water works, water use association, cultural engineering office, county deputy office.

BEVEZETÉS

A vízitársulatokra vonatkozó magyarországi vízügyi történelmi szakirodalom szerint a Kraszna-völgy Szatmár vármegyére eső részében működött a Mária és Boldva Patak völgyi Társulat (*Vályi 1901, Lászlóffy 1982, Fejér 2010, Suba 2012, Konecsny 2021a, 2021b*). A szakirodalomban viszont nincs adat a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulatra vonatkozóan. A nyíregyházi Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Történelmi Gyűjteményében több korabeli iratot találtunk a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat működéséről.

A magyarországi vízitársulatok földtulajdonosok, gazdálkodók, települések önkéntes összefogása volt arra, hogy a vizek kártételei ellen vagy a víz hasznosítására szervezeten, egységesen lépjenek fel (*Csermák 1993, Fejér 2010*). Az

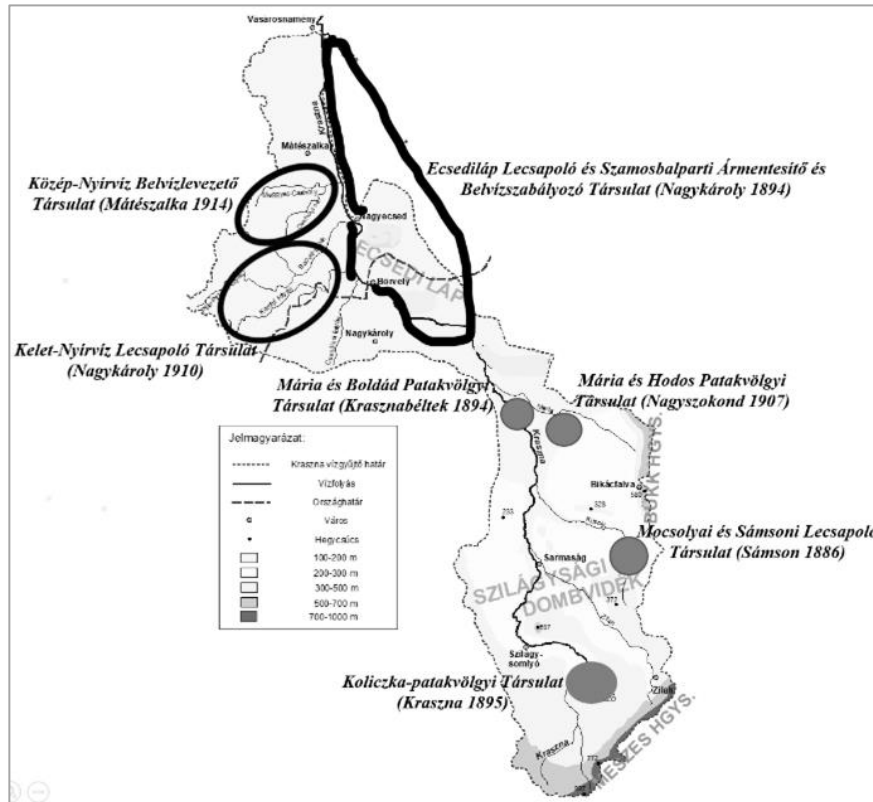
1885. évi XXIII. t. c., a vízjogi törvény 68. §-a kétféle vízitársulatot különböztet meg: vízrendezésre és vízhasználatra alakítható társulatokat. A vízrendező társulatok mederszabályozás, partbiztosítás, árvédelem és az ezzel kapcsolatos vízlevezetés céljára közérdekből alakultak a nagyobb folyók mentén, a folyammérnöki hivatalok felügyelete alatt. A vízhasználati társulatok öntözésre, alagsóvezetésre, lecsapolásra, sankolásra (földhordásra), mocsárciszításra alakultak és felügyeletük a kultúrmérnöki hivatalok hatásköre volt.

A nagyszabású, egységes Tisza szabályozás megkezdésekor, a folyó felső szakaszán 1846-ban alakult meg a Beregmegyei Ármentesítő Társulat, a Felsőszabolcsi Tiszaszabályozó Társulat és az Alsó-Szabolcsi Tiszai Ármentesítő Társulat. A Kraszna és mellékvízei síkvidéki szakaszának szabályozását és az Ecsediláp lecsapolását a

Nagykárolyban 1894-ben megalakított Ecsediláp Leccsapoló és Szamosbalparti Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat végezte 1895-1898 között.

Az I. világháborúig a Kraszna-völgy dombvidéki szakaszán a VI. Kerületi Debreceni M. Kir. Kultúrmérnöki Hivatal felügyeletével több kisebb társulat alakult (Vályi 1901, 1916, Lászlóffy 1982, Fejér 2010, Suba 2012, Konecsny 2021a, 2021b): 1886-ban a Mocsolyai és Sámsoni Leccsapoló Társulat (Szilágy vm.), székhelye Sámson (Şamşud), 278 ha

érdekeltség; 1894-ben a Mária és Boldva Patak völgyi Társulat (Szatmár vm.), székhelye Kraszna nélték (Beltiug), 1358 ha érdekelttség; 1895-ben a Koliczka-patak völgyi Társulat (Szilágy vm.), székhelye Kraszna (Crasna), 972 ha érdekelttség. Később Szatmár vármegyében a Nyírség keleti részén a Kraszna balpartján alakult: 1910-ben a Kelet-Nyírvíz Leccsapoló Társulat, székhelye Nagykaróly, 9 225 ha érdekelttség; valamint 1914-ben a Közép-Nyírvíz Belvízvezető Társulat, székhelye Mátészalka, 2 863 ha érdekelttség.

1. ábra. Vízitársulatok a Kraszna völgyében 1886-tól az I. világháborúig
Figure 1. Water companies in the Kraszna valley from 1886 to the World War I

A MÁRIA VÖLGY HIDROLÓGIAI VISZONYAI ÉS TELEPÜLÉSEI

A Kraszna völgyében a Zilah-patak (274 km², 37 km) torkolata és az Ecsedi-láp (Királydaróc) közötti szakaszon, a jobb part felől érkeznek a nagyobb mellékvizek, a Mázsa (243 km², 29 km), a Cserna (115 km², 19 km), a Bãii (26 km², 12 km) és a Mária (170 km², 31 km) patakok (Újvári 1972).

A Mária patak a 400-500 m magasságú Szilágy-sági-Bükk hegység északnyugati lejtőin ered. Baloldali mellékvizei a Boldád (Boldá) és a Kisszokond (Soconzel). A jobboldali mellékvizei a Hodos (Hodişa) és a Stana vízhiányos időszakokban, jellemzően 5 évente kiszáradnak (Atlasul secãrii 2019). Ennek ellenére jelentős a kockázata az időnként kialakuló villámárvizek romboló hatásának. Kivételesen nagy árvíz idején a Mária-patak vízhozama Szakasznál meghaladhatja az 50 m³/s-ot. Ilyenkor a vízfolyás alsó szakasza mentén számottevő elöntések keletkeznek (<https://tinyurl.com/bdfce926>).

A Mária és Hodos patakok Szakasz község feletti völgyszakaszán a korabeli Szatmár vármegyei Erdődi járás négy kistelepülése található, melyeknek összlakossága az 1910. évi népszámlálás adatai szerint 2 644 fő volt. A lakosság kb. fele román nemzetiségű, a másik fele német

(sváb), magyar és más nemzetiségű volt. Nagyszokond (Socond) területe 2 986 kh., népessége 677 fő, Kraszna-sándorfalu (Şandra) területe 2029 kh., népessége 592 fő, Oláhodos vagy Bêltekhodos (Hodişa) területe 1 460 kh., népessége 526 fő, Oláhgyűrűs (Gerăuşa) területe 4 747 kh., népessége 849 fő (1910. évi Népszámlálás 1912).

SZATMÁR VÁRMEGYE VÍZÜGYI SZERVEZETEI

A XIX-XX. század fordulójától és utáni két-két évtizedben Szatmár vármegyében több állami, vármegyei és társulati vízügyi szervezet működött. Szatmárnémetiben volt a székhelye a Szatmári M. Kir. Folyammérnöki Hivatalnak, melynek hatásköre és illetékessége a Felső-Tisza és a Szamos mellett a Kraszna-ra is kiterjedt és amely többek között felügyelte az árvízmentesítési és vízrendezési társulatokat, árvízmentesítési érdekeltségeket (Konecsny 2021b).

Kultúrmérnöki feladatok szempontjából Szatmár vármegye a VI. Kerületi Debreceni M. Kir. Kultúrmérnöki Hivatal illetékességéhez tartozott (4. ábra). A VI. Kerületi Hivatal székhelye 1894-ben költözött Budapestről Debrecenbe. Ebben az időszakban a hivatal vezetői teendőit Vinnay Géza m. kir. mérnök látta el, a beosztott műszaki alkalmazottak Katona Béla, Landau Lajos és Büchl Károly mérnökök voltak (Konecsny 2021a).

1905-ben a debreceni hivatal illetékessége Hajdú, Szabolcs, Szatmár és Szilágy vármegyékre, a területen lévő vízfolyásokra és tíz vízlecsapoló társulat felügyeletére terjedt ki (*Szatmárvármegye Hivatalos Lapja 1905*).

A hivatalfőnöki tisztségben Vinnay Gézát 1910-ben Sz. Jármay Tamás váltotta. Ekkor a beosztott mérnökök között volt Czverdely Andor, Török Gábor, Meskó Kálmán és Horváth József (*Magyarország tiszti cím és névtára 1910*).

A vízügyi hatósági feladatokat, a vízjogi engedélyezést I. fokon a nagykarolyi székhelyű vármegyei alispán, II. fokon Szatmár vármegye törvényhatóságának közigazgatási bizottsága, III. fokon a földművelésügyi miniszter látta el. 1889-1920. között Szatmár vármegye alispáni tisztségét Ujfalussy Sándor (1881-1889), Nagy László (1889-1905), majd Ilosvay Aladár (1906-1919) töltötték be (*Reiszig 1908, Magyarország tiszti cím és névtára 1873-1920*).

A hatósági engedélyhez kötött vízhasználat, vagy vízmunkálat engedélyezéséért, víziszolgáltatás megállapításáért folyamodóknak tervekkel ellátott kérvényt kellett benyújtania a törvényhatóságnak címezve, az illetékes kultúr-, illetve folyammérnöki hivatalnál (*Csermák 1993*).

A MÁRIA ÉS HODOS PATAKVÖLGYI TÁRSULAT FELTÁRT DOKUMENTUMAI

A nyíregyházi Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság Felső-Tisza-vidéki Műszaki Történeti Gyűjteményének (FTV MTGy.) okirattárában megtaláltuk a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat 1904-1912. évekből származó 40 iratát (levelek, jegyzőkönyvek, hatósági határozatok stb.), melyeket a nagykarolyi Szatmár vármegyei Alispáni Hivatal, a Debreceni M. Kir. Kultúrmérnöki Hivatal, valamint a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat tisztségviselői jegyezték. Ezek nagyobb része (24) kézirásos, de elég sok írógéppel lejegyzett irat is keletkezett (16). A legtöbb irat 1910-ből (9), 1909-ből (8), a legkevesebb 1905-ből (1) és 1908-ból (0) származik. A kézirásos dokumentumok általában jól olvashatók, de esetenként az írás elhalványult és nem, vagy alig olvasható.

Az első dokumentum egy 1904. szeptember 10-én kelt, Szatmár vármegye alispánjának címzett levél, amit a Szatmár vármegyei Sándorfalu község jegyzője írt és megtalálható rajta a község bélyegzője. A levél utal a 12800/904 sz. határozatra és rögzíti, hogy a Mária patak medertisztításánál Oláhhodos község is részben parti birtokos.

A Szatmár vármegyei Alispáni Hivatal (alispán Nagy László) VI. Ker. Debreceni M. Kir. Kultúrmérnöki Hivatalnak címzett 18470/1904. sz. kézirásos levele hivatkozik az 1904. június hó 24-én kelt 1045 sz. átiratra, a Szakasz község határában lévő úgynevezett „Felső mező rétek” ármentesítésének ügyére.

A Nagyszokondon 1904. október 8-án kelt Baumgartner Ambrus bíró és Drágos Ferenc jegyző által az alispánnak címzett 834/1904. számú levél szerint Nagyszokond község a 12800/904 sz. határozattal Szakasz községnek a „Felső mező rétek” ármentesítéséhez a műszaki munkák elkészítése céljából a Mária patak menti érdekeltébe bevont községet 50 Korona költség befizetésére kötelezte. A bíró kérte az alispánt, hogy Szakasz községet a vízjogi törvény értelmében kötelezze a műszaki munkálatok elvégzésére. Az alispán a dokumentumot – szakértői véleményezés céljából – 1904. október 14-én megküldte a Debreceni Kultúrmérnöki Hivatalnak is.

Vinnay Géza kir. műszaki tanácsos, a Debreceni Kultúrmérnöki Hivatal főnöke 1904. évi október hó 27-én kelt, Szatmár vármegye Alispáni Hivatalának címzett levelében megállapította, hogy nem kényszeríthető ki, hogy Szakaszon kívül más községek is hozzájáruljanak a költségekhez.

Az alispán Nagykárolyban 1904. november 16-án kelt 21491/1904 sz. határozata szerint: „... ha Szakasz község eredeti kérelméhez ragaszkodik a f. évi június hó 28-án 12500 f.v. kelt határozatának módosítására a dologi kiadások fedezésére bekért összegeket vagyis 2000 Koronát Szakasz község köteles előlegezni s hozzám 30 nap alatt befizetni.” A határozatról értesítést kapott a kultúrmérnöki hivatal, valamint Szakasz, Sándorfalu, Oláhgyűrűs, Nagyszokond községek előljárósága.

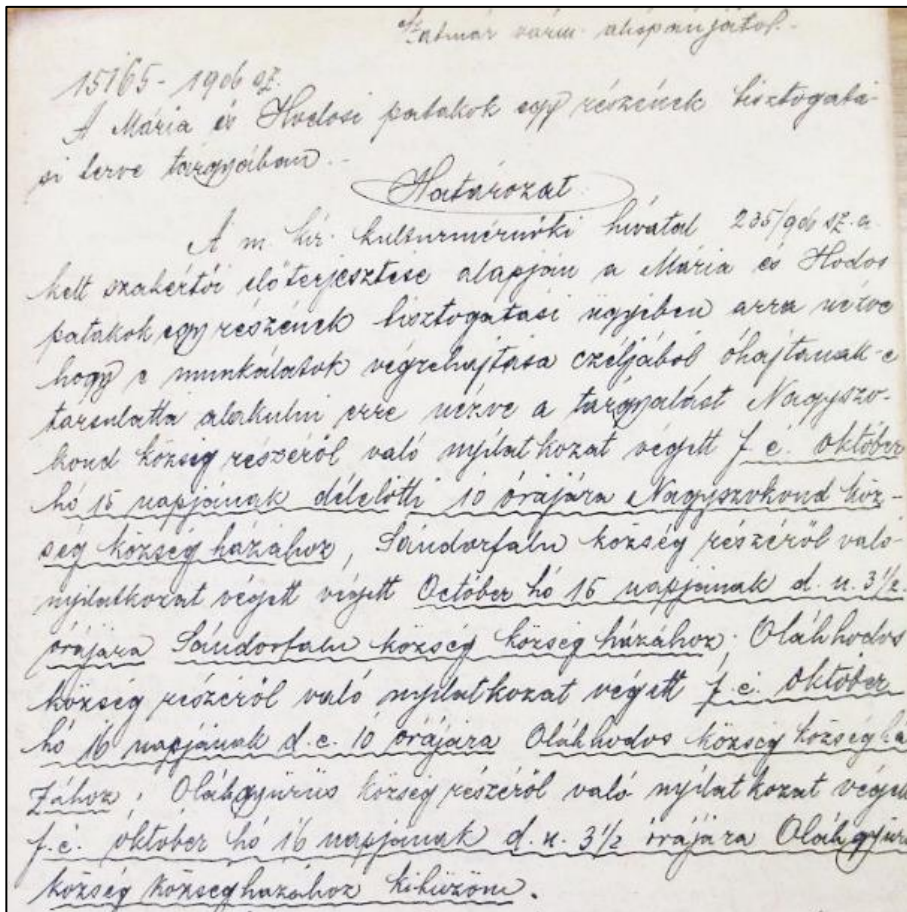
Szakasz község előljárósága 1904. december 26-i átiratában közölte az alispánnal, hogy Szakasz község részéről a kultúrmérnökség munkálatainak költségeit 1905. január végéig befizetik.

A Debreceni Kultúrmérnöki Hivatalnál Vinnay Géza m. kir. műszaki tanácsos, hivatalfőnök felügyelete mellett Török Gábor m. kir. segédmérnök 1905. augusztus 14-én elkészítette a patak tisztítási munkáinak költségvetését, mely földmozgatásból, híd átalakításból és előre nem látható kiadásokból állt és összesen 19 000 Koronát tett ki.

A kultúrmérnöki hivatal 1906. július 9-én Vinnay Géza hivatalfőnök aláírásával elkészítette a Mária és Hodos patak egy részének tisztítási tervére vonatkozó „Szakértői észrevételek” című iratot. Ebben megállapítják, hogy a tervezett mederkarbantartási munkálatok végrehajtása közérdekbe nem ütközik: 1.) Célszerűen létesíthető és fenntartható; 2.) Csak előnnyel jár, ugyanis a nyári árvizek a mederben nem férnek el és kiöntéseikkel tetemes kárt okoztak Szokond községtől lejjebb a Szakasz-Erdőd községi út hidjáig; 3.) A munkálat más meglévő munkálatokat károsan nem érint; 4.) Más tulajdon megszerzése vagy szolgálommal terhelése nem szükséges; 5.) A munkálathoz bevonandók a terv mellékleteit képező érdekeltégek kimutatásokban foglalt területek.

Vinnay Géza m. kir. műszaki tanácsos 1906. július 9-én 235/1906. számon levelet küldött a nagykarolyi Alispáni Hivatalnak. Ebben hivatkozik az alispán 12800/1904. számú határozatára, miszerint, a Mária és Hodos patakok egy részének tisztítási tervét az érdekelt települések községházánál 30 napi közzemlére tegyék ki. Az érdekelték adjanak nyilatkozatot, hogy hajlandók-e a munkálatok végrehajtása céljából társulattá alakulni. Kéri az érdekeltéket, Szakasz, Nagyszokond, Sándorfalu, Oláhhodos, Oláhgyűrűs községek előljáróit, a Mária és Boldád Patak völgyi Vízitársulatot és az erdő-ákos törvényhatósági út képviselőjét összehívni.

Szatmár vármegye 1906. májusában kinevezett alispánja, Ilosvay Aladár 1906. augusztus 17-én 15165/1906. számon, a Mária és Hodos patakok egy részének tisztogatási terve tárgyában határozatot adott ki. 1906. október 15-17-re tárgyalásokat tűzött ki az érintett települések községházához, azért, hogy az érdekelték nyilatkozzanak, hogy a munkálatok végrehajtása céljából óhajtanak-e társulattá alakulni. Ha vállalják a társulattá alakulást, 1906. október 17-én alakuló közgyűlés tartandó.

2. ábra. Részlet Szatmár vármegye alispánja 1906. évi határozatából a víztársulattá alakulásról
(Forrás: FTV MTGy.)

Figure 2. Extract from the 1906 decision of the deputy-lieutenant of Satu Mare (Szatmár) county on the formation of a water company
(Source: FTV MTGy.)

A Magyar Királyi Földmívelésügyi Minisztérium 1907. április 24-én kelt 11748/V.2. sz. Szatmár vármegye alispánjának szóló leirata hiánypótlásra visszaküldte a Mária és Hodos Patak völgyi Víztársulat megalakulására vonatkozó iratokat, mert négy helyett csak három választmányi tag írta alá a társulati közgyűlés jegyzőkönyvét. Az alispán az aláírás hiányát azzal indokolta, hogy a közgyűlésen a választmányi tagok közül csak hárman voltak jelen.

A Magyar Királyi Földmívelésügyi Minisztérium államtitkára Budapesten, 1907. október 3-án kelt 80042/V.2. számú rendeletében tudomásul vette a 285 hold 601 négyszögölnyi összterülettel rendelkező érdekeltség Mária és Hodos Patak völgyi Víztársulat néven társulattá alakulását és a bemutatott alapszabályokat jóváhagyta. A társulat mellé miniszteri megbízottként Vinnay Géza műszaki tanácsost, a Debreceni M. Kir. Kultúrtechnikai Hivatal főnökét rendelte ki. Rendelkezett arról is, hogy az iratok egy példányát a vízikönyv okirattárba helyezték el.

A kultúrtechnikai hivatal 1907. november 8-án, az Alispáni Hivatalnak küldött 1711/1907. sz. levelében javasolta: „A társulat megalakulását kérem LIII/5 újonnan nyitandó vízikönyvi lapszámon feljegyeztetni, a társulat alapszabályait pedig a sorrend szerint következő iratcsomagban a vízikönyvi okirattárban elhelyeztetni, a társulati elnök és a választmányi tagok neveit ugyanezen vízikönyvi lap „Bejelentés tárgya” című rovatában feljegyeztetni.”

A Földmívelésügyi Minisztérium 1909. március 23-án 38256/V.2. számon arról rendelkezett, hogy mivel a Mária és Hodos Patak völgyi Víztársulat 1908. december 30-i közgyűlését határozatképtelenség miatt nem tartották meg, az alispán utasítsa a társulatot a közgyűlés ismételt összehívására. Az irat egy példányát megküldték Schwegler Lajos római katolikus lelkésznek, a Mária és Hodos Patak völgyi Víztársulat elnökének, sándorfalui lakosnak.

1909. március 27-én a nagyszokondi község házában a Mária és Hodos Patak völgyi Víztársulat közgyűlést tartott, melyen Nagyszokond részéről 131 hold 583 ööl, Krasznasándorfalu részéről 3 hold 393 ööl, Oláhgyűrűs részéről 6 hold 290 ööl, Béltékahodos részéről 7 hold 78 ööl érdekelt jelent meg. Összesen képviselve volt 147 hold 147 szavazattal, így a közgyűlés az alapszabály alapján határozatképes volt. Az elnök előterjesztette a választmány javaslatát az évi munkaprogramra. A közgyűlés úgy döntött, hogy a csatorna kiadási munkákat sürgősen kezdjék meg, holdanként egy koronát a társulat pénztárába fizessenek be a szükséges költség fedezése céljából. Vida Mihályt, Merk Márton, Pfefferkorn Jakabot a számvizsgáló bizottság tagjainak választották, Steinbinder Jánost társulati igazgatónak, Baumgartner Ambrust társulati pénztárnoknak nevezték ki. A víztársulat szavazati joggal rendelkező érdekeltjeinek nagy része a jegyzőkönyvi névsor családnevei alapján (pl.: Baumgartner, Einholz, Fortenhaizer, Heidelbacher, Kaiser, Kellenberger,

Linczenbold, Merk, Reizer, Steinbinder, Villand, Weinberger, Zigl stb.) német származásúak voltak, pedig ők a lakosság alig 40%-át tették ki. A társulat vezetői teendőit is német, illetve magyar származású birtokosok látták el. A románok számukhoz képest alulreprezentáltak voltak, és a társulati jegyzőkönyvek bizonyítják, hogy a közgyűléseken többször nem jelentek meg. Ennek oka főleg az lehetett, hogy a völgy elöntések által kevésbé érintett magasabb fekvésű részein gazdálkodtak.

A kultúrmérnöki hivatal 1909. április 3-án kelt, Vinnay Géza kir. műszaki tanácsos által Szatmár vármegye Alispáni Hivatalának küldött 510/1909. számú levele szerint az 1909. március 27-i társulati közgyűlés elhatározta a munka kivitelezését, de az még engedélyezve nincs. Kéri a 235/1906. számú szakértői észrevétel alapján az engedélyezési eljárás sürgős megindítását. A tárgyalásra a kérvényező társulat elnökét, a községek előjáróságait, a Mária és Boldád Patak völgyi Vízitársulat elnökét, ismeretlen érdekelteket és a kultúrmérnöki hivatalt hívják meg.

Kölcsey Rudolf, a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat alelnöke a vármegyei alispánnak címzett, Nagyszokond 1909. szeptember 15-i levelében közölte, hogy a közgyűlést és választmányi ülést 1909. szeptember 30-ra tűzték ki. Az alelnök az alispánnak Nagyszokond 1909. október 1-i levelében arról számolt be, hogy az 1909. szeptember 30-i közgyűlésen az érdekeltek csekély számában jelentek meg, így az nem volt határozatképes.

1909. december 17-én Nagyszokondon a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat évi rendes közgyűlést tartott, melyen jelen volt Kölcsey Rudolf társulati alelnök, illetve Horváth József, a kinevezett miniszteri megbízott helyettes a debreceni kultúrmérnöki hivataltól. Az összes 283 érdekeltségi szavazat közül 112 jelent meg, így a közgyűlés határozatképtelen volt. Az alelnök bejelentette a közgyűlésnek, hogy tekintettel a hivatalával járó elfoglaltságára, alelnöki állásáról lemond. A közgyűlés megválasztotta Winkler Antal helybeli tanítót társulati elnöknek és Merk Félixet alelnöknek. A közgyűlés egyhangúlag elhatározta, hogy a munkát a terveknek megfelelően végrehajtja, azok engedélyezése iránt lépéseket tesz a vármegyei alispánnál. Úgy döntöttek, hogy „magánúton” végzik a patak tisztítását a kultúrmérnöki hivatal útbaigazításai szerint. A kiküldött vízmester díjait kifizetik és ennek költségeire a társulat pénztárába érdekeltségi holdanként két koronát fizetnek be.

A Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat Nagyszokondon, 1910. január 15-én kelt levelében kérést terjesztett fel az alispánhoz a munka engedélyezése iránti eljárás megindítására. Szatmár vármegye alispánja 1910. március 1-én 3452/910. számon határozatot adott ki a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat tervezet vízimunkálatainak engedélyezése ügyében. Az iratokat Nagyszokond község házában 30 napra közzemlére tették ki, illetve felhívták az érdekelteket, hogy a tervezett vízhasználat elleni ellenvetéseiket írásban adják be. A határozat egy példányát a Mária és Boldád Patak völgyi Vízitársulat elnöke, Miklóssy Gyula is megkapta.

3. ábra. Winkler Antal társulati elnök Szatmár vármegye alispánjának írt 1910. januári levele (Forrás: FTV MTGy.)

Figure 3. Letter of water company president Antal Winkler addressed to the deputy-lieutenant of Satu Mare (Szatmár) county, January 1910 (Source: FTV MTGy.)

1910. április 23-án Nagyszokondon a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat évi rendes közgyűlésén jelen volt Mangu Béla vármegyei főjegyző, Horváth József kir. mérnök, Merk Félix társulati alelnök. A községi előjáróság jelentette, hogy a közzemlére kített tervezet ellen észrevételt senki nem adott be. A debreceni kultúrmérnöki hivatal hatósági szakértője a tárgyaláson a közzemlére kített tervezetet az érdekelteknek részletesen megmagyarázta. A Mária és Boldád Patak völgyi Társulat képviselőjében Miklóssy Gyula társulati elnök kijelentette, hogy a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat által kérelmezett vízi munkálatok engedélyezése ellen tiltakozik. Társulata csak azon esetben hajlandó tűrni a munkálatok végrehajtását, ha a víziművek fejlesztési költségeihez folyamodó társulat aránylagosan hozzájárul ahhoz. A Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat képviselőjében Merk Félix alelnök viszont kérte, hogy a munkálatokat a tavaszi időben hajthassák végre, mert a nyári munkaidő beálltával akadályozva lesznek, így az engedély soron kívüli kiadását kérte.

Ilosvay Aladár alispán, Nagykároly, 1910. május 11-én 8889/1910. számon véghatározatot adott ki, mely megengedte a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulatnak, hogy az iratokhoz mellékelte tervek alapján a vízimunkálatokat a végleges engedély kiadásáig kiépíthesse.

Sz. Jármay Tamás m. kir. főmérnök, a kultúrmérnöki hivatal főnöke 1910. december 6-i keltezéssel határozattervezetet készített az Alispáni Hivatal részére, a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat vízi művei engedélyezése tárgyában. A határozattervezet 1. §-nak megfelelően a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat részére Sándorfalu, Nagyszokond, Oláhgyűrűs és Oláhhodos községek határában a Mária és Hodos patakok medrében az engedélyokirat részét képező, a Hivatal 171/906. sz. tervei alapján a patakok mentén fekvő területek lecsapolása céljából engedélyezi: a.) A Mária patak tisztítását a Sándorfalu-szakaszi határtól kezdődőleg 4 700 m hosszban; b.) A Hodos patak tisztítását a Mária patakba való betorkolásától 1 000 m

hosszban. A medertisztítás szelvényét a Mária patakánál 0,8 m fenékszélességgel, 1,88 m átlagos terep alatti fenékmélységgel, a Hodos patakánál 0,8 m fenékszélességgel, 1,02 m átlagos terep alatti fenékmélységekkel, 1:1 rézsúhajlással tervezték. A határozattervezett 2. §-a az engedélyes társulatnak jogot ad arra, hogy a munkálatok kivitelezésével és fenntartásával a Mária és Hodos patakok felé induló vizeket a Mária patak alsó, a Mária és Boldád Patak völgyi Vízitársulat által takarított mederszakaszába elvezesse. Az engedélyokirat kiegészítő részét képezi: 1 műszaki leírás, 2 helyszínrajz, 1 köbkimutatás, 1 költségvetés.

A Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat 1912. január 3-i évi rendes közgyűlésén jelen volt Merk János társulati elnök és a jegyzőkönyvben felsorolt társulati tagok [A jegyzőkönyvben a határozatok olvashatatlanok].

A Debreceni M. Kir. Kultúrtechnikai Hivatal képviselőjében Sz. Jármay Tamás kir. főmérnök, hivatalfőnök 1912. január 16-án kelt és az Alispáni Hivatal részére küldött levele szerint a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat 1912. január 3-i közgyűlésén Merk János nagyszokondi lakost elnökké választották. A hivatal felhívta a társulatot, hogy a munkálatok végrehajtására hozott II. számú közgyűlési határozat nem törvényes, mert a parti birtokosokra aránytalanul nagy terhet ró, a nem parti birtokosok pedig a munkálathoz semmivel sem járulnak hozzá.

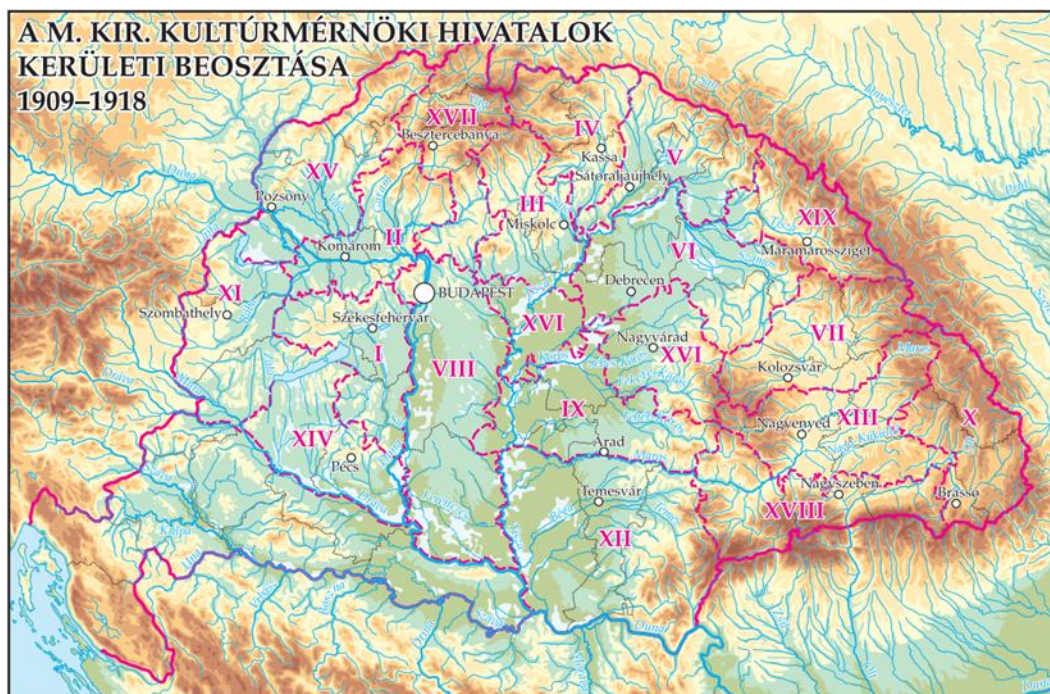
Az 1912. március 19-én kelt, a társulat működésével kapcsolatban megtalált utolsó irat szerint Nagyszokondon a Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat közgyűlést tartott, melyen jelen volt Merk János társulati elnök, Merk Félix alelnök és a névjegyzék szerinti társulati tagok.

Dokumentumok hiányában a vízitársulat további működésére vonatkozóan nem találtunk adatokat, a társulat feltételezhetően az I. világháború idején feloszlott.

ÖSSZEFOGLALÁS

A Kraszna-völgy dombvidéki részén a Debreceni M. Kir. Kultúrtechnikai Hivatal felügyeletével az I. világháború előtt a vízimunkálatok végzése céljából alakult kisebb vízitársulatok között volt a Nagyszokond székhelyű Mária és Hodos Patak völgyi Vízitársulat. Ezzel a társulattal kapcsolatban nem található adatok a vízügyi történeti szakirodalomban.

A nyíregyházi Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság Vízügyi Történeti Gyűjteményében a munkálatok tervezésével és a hatósági eljárással kapcsolatos iratok és a jegyzőkönyvek 1904-től 1912-ig találhatóak meg. A vízitársulat mintegy 200 szavazattal rendelkező, közel 300 k. holdat birtokló érdekeltsége a Mária és a Hodos patakok völgyében található Nagyszokond, Krasznasándorfalu, Béltekhdos és Oláhgyűrűs településeket képviselte. Szatmár vármegye Alispáni Hivatala felterjesztése nyomán a Földművelésügyi Minisztérium 1907. október 3-án tudomásul vette az érdekeltség társulattá alakulását. Az alispán 1910. május 11-én megengedte a társulatnak, hogy a vízimunkálatokat elvégezze. A társulati közgyűlés határozatának megfelelően a patakmeder tisztítási munkáit saját kivitelezésben, a kultúrtechnikai hivatal útbaigatásai szerint valószínűleg 1910 tavaszán végezték, a Mária patakon 4 700 m, a Hodos patakon 1 000 m hosszúságban. A vízitársulat feltételezhetően az I. világháború idején oszlott fel.

4. ábra. A m. kir. kultúrtechnikai hivatalok kerületi beosztása 1909-1918. között (Dóka 2010)

Figure 4. The district assignment of the Hungarian royal civil engineering offices 1909-1918. (Dóka 2010)

(I. Székesfehérvár, II. Komárom, III. Miskolc, IV: Kassa, V. Sátoraljaújhely, VI. Debrecen, VII. Kolozsvár, VIII. Budapest, IX. Arad, X. Brassó, XI. Szombathely, XII. Temesvár, XIII. Nagyenyed, XIV. Pécs, XV. Pozsony, XVI. Nagyvárad, XVII. Besztercebánya, XVIII. Nagyszombat, XIX. Máramaros-sziget)

IRODALOMJEGYZÉK

Csermák B. (1993). Vízügyek az 1945 előtti időkben. Vízügyi Közlemények. 75. évfolyam. 4. füzet. pp. 332-341.

Fejér L. (2010). A Vízitársulatok 200 éve. Vízgazdálkodási Társulatok Országos Szövetsége. Budapest. p. 256.

Konecsny K. (2021a). 3. Felső-tiszai vízügyi szervezetek kialakulása és működési struktúrája 1953-ig. In: A Felső-Tisza-vidék vízügyi múltja. FETIVIZIG Nyíregyháza. (Kézirat). p. 419.

Konecsny K. (2021b). A Szatmári Folyammérnöki Hivatal tevékenysége és szerepe a Felső-Tisza-Vidék vízviszonyainak átalakításában (1871-1920). Történeti Földrajzi Közlemények 9. évf. 3. szám. pp. 197-232.

Lászlóffy W. (1982). A Tisza. Vízi munkálatok és vízgazdálkodás a tiszai vízrendszerben. Akadémiai Kiadó Budapest. p. 610. doi:10.1177/030913338400800311

Magyarország tiszti cím- és névtára (1894-1920). Országos m. kir. Statisztikai Hivatal. Budapest.

Suba J. (2012). Magyarországi vízi társulatok 1807-1918. In: Tiszteletkötet Dr. Boros László főiskolai tanár 75. születésnapjára. Szerk.: Dr. Frisnyák Sándor - Dr. Kókai Sándor. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete. pp. 153-164.

Takács P. szerk. (2016). A Történeti Szatmár vármegye. Erdődi járás. Kölcsey Társaság. pp. 264-296.

Újvári I. (1972). Geografia apelor României. Editura Științifică București. p. 591.

Vályi B. (1901). A Tiszavölgy vízszabályozási átnézet térképe. Katonai Geographiai Intézet. Bécs. (Kimutatás II.)

Szatmárvármegye Hivatalos Lapja (1905). 4726 – 1905. sz. Körröndelelet a m. kir. folyam- és kultúrmérnöki hivatalok beosztása. Kiadja: Szatmár vármegye alispánja. 1905. március 23. 3. évf. 13. szám. Nagykaroly 1906. pp. 156-157. https://library.hungaricana.hu/hu/view/SzatmarmegyeHivatalosLapja_1905/?pg=0&layout=s

Magyar Statisztikai Közlemények (1912). A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat Nyomása. Budapest. doi:10.20311/stat2022.5.hu0431

Institutul Național de Hidrologie și Gospodărire a Apelor (2019). Tema A6, M.M.A.P. "Finalizarea și publicarea Atlasului secării râurilor din România", București. <https://tinyurl.com/bdfce926>. doi:10.37897/rmj.2019.4.11

A SZERZŐ

KONECSNY KÁROLY 1979-ben a Kolozsvári „Babeș-Bolyai” Tudományegyetemen földrajz szakon diplomázik, majd hidrológus posztgraduális képzésen vesz részt. 1997-ben védi meg területi vízháztartási témájú doktori értekezését és szerez Phd fokozatot. Közben 1979-től 2005-ig vízügyi igazgatóságoknál vezető hidrológusként dolgozik, 2005-től nyugdíjazásáig a VITUKI tudományos osztályvezetője, az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Hatóság vízgazdálkodási vezető főtanácsosa, az Országos Vízügyi Hatóság osztályvezetője és igazgatóhelyettese, tervezőcég hidrológiai szakértője. Mintegy 140 szakmai közleménye jelent meg. Akadémiai köztestületi tag. Az MHT több választott tisztségét is betöltötte. MHT kitüntetései: Pro Aqua díj (2005), dr. Schafarzik Ferenc emlékérem (2016), Vitális Sándor szakirodalmi díj (2002; 2018), Bogdánfy Ödön emlékérem (2022). 2016. évtől a Hidrológiai Közlöny szakszerkesztője, 2022-től a lap főszerkesztő-helyettese.